

Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras, SOU 2023:98

(A2023/01703)

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors yttrande utgår från regeringens mål att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen samt från regeringens mål att förbättra villkoren för det civila samhället.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, instämmer i utredningens övergripande bedömningar. MUCF tillstyrker samtliga förslag och har utifrån ovanstående utgångspunkt följande medskick.

Generella medskick

Behov av ökat fokus på främjande arbete

I avsnitt 12.1.6 förs resonemang om skolan som en viktig arena för det främjande och våldsförebyggande arbetet. I efterföljande skrivningar, och särskilt i utredningens centrala bedömningar och förslag, är dock det främjande perspektivet i stort sett osynligt.

MUCF anser att ett främjande förhållningssätt bör vara en central utgångspunkt i alla samtal om sexualitetens negativa konsekvenser, som sexuell riskutsatthet, digitalt våld och sexuellt utnyttjande. För att förebygga utnyttjande och utsatthet behöver barn och unga först få information, kunskap och trygga samtal om exempelvis ömsesidighet, hur de kan kommunicera vad de vill, hur de kan må bra i sin kropp, vad lust är och hur de känns och vilka normer som finns i samhället. Barn och unga behöver vidare få möjlighet att reflektera över sina egna attityder till jämställdhet och könsroller. Detta eftersom tidigare studier, bland annat från MUCF¹, indikerar att finns ett samband mellan just attityder till jämställdhet och könsroller och att utöva och rättfärdiggöra våld. De behöver även få möjlighet till breda och inkluderande samtal om begreppet samtycke.

Behov av tydligare koppling till folkhälsopolitiken och SRHR

MUCF delar utredningens bedömning att arbetet med att förebygga och bekämpa våld och övergrepp vid produktion och distribution av pornografi samt sexuellt utnyttjande i

¹ Ungdomsstyrelsen. Unga och våld - en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter, 2013.

pornografiska syften bör vara en självklar del av arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation och våld mot barn. Även i att inkludera detta område i redan befintliga strukturer och pågående arbete inom ramen för arbetet med att förebygga och bekämpa våld. MUCF saknar dock resonemang och förslag som kopplar aktuellt område till det breda folkhälsopolitiska arbetet och inte minst arbetet med att skapa en god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa. Ett exempel på detta är att Folkhälsomyndigheten enbart omnämns i relation till ett förslag, 16.3.4, om insatser för att nå hbtqi-personer.

Behov av ökat fokus på tillgång till sociala insatser

MUCF ser vidare ett behov av ett ökat fokus på att ge utsatta personer tillgång till andra sociala insatser än de som är inriktade på just utsattheten. Det kan handla om tillgång till en trygg bostad och möjlighet till försörjning men även om tillgång till meningsfulla och trygga sammanhang. Kunskap från MUCF² visar att tillgång till trygga mötesplatser, både fysiska och digitala, kan vara särskilt viktiga för hbtqi-personer.

Behov av att stärka civilsamhällets möjligheter

I betänkandet finns förslag om att avsätta medel för att stärka forskning om sexuell exploatering och dess konsekvenser (16.2.2). Det finns även förslag om att avsätta medel till kommuner och regioner för att de ska ges möjlighet att exempelvis ta fram rutiner (16.6.1). MUCF saknar dock förslag eller resonemang om att stärka civilsamhällets möjligheter i relation till våld och övergrepp vid produktion och distribution av pornografi samt sexuellt utnyttjande i pornografiska syften. Detta trots att utredningen genomgående belyser ideella och idéburna organisationers viktiga, och ofta avgörande roll, i att upptäcka och erbjuda stöd till utsatta personer, bidra till det strategiska arbetet lokalt och regionalt, lyfta utsatta personers röster och bedriva ett opinions- och påverkansarbete.

Specifika medskick

Nedan följer myndighetens specifika medskick på utredningens förslag.

16.2.1 Befintlig kunskap om identifiering av sexuell riskutsatthet och effektiva behandlingsmetoder inom hälso- och sjukvården bör samlas och spridas

MUCF delar utredningens bedömning om behov av metoder för att upptäcka och behandla sexuell riskutsatthet. MUCF vill dock lyfta att det också finns behov av metoder för att samtala om sexuell riskutsatthet. Det finns ett flertal grupper yrkesverksamma inom hälso- och sjukvården som inte arbetar med behandling och som behöver stöd för hur de kan påbörja och genomföra trygga samtal om sexuell riskutsatthet.

16.2.2 Medel bör avsättas för forskning om sexuell exploatering och dess konsekvenser i den kommande forskningspropositionen

MUCF ser positivt på förslaget och vill poängtera behovet av specifik forskning om

² MUCF. Jag är inte ensam, det finns andra som jag - om unga hbtqi-personers levnadsvillkor, 2022.

sexuell exploatering bland unga hbtqi-personer. Särskilt ser myndigheten behov av mer forskning rörande icke-binära och bisexuella tjejer och kvinnor.

16.3.1 En långsiktig målgruppsanpassad informationssatsning som når både vuxna och barn.

MUCF ser positivt till förslaget men vill poängtera vikten av att ha ett ungdomsperspektiv i genomförandet. En kommande informationssatsning bör nå både vuxna, unga (inklusive unga vuxna) och barn. I detta innefattas att ta in kunskap om gruppen unga i relation till behov av kunskap och även involvera unga i planering och genomförande.

MUCF vill vidare lyfta vikten av att ansatsen i informationssatsningen inte blir dömande eller skambeläggande. Det är även viktigt att undvika alarmerande budskap.

16.3.2 Vårdnadshavare bör få tillgång till information om sexuell riskutsatthet

MUCF delar utredningens bedömning att det finns ett tydligt behov av att nå vårdnadshavare och andra vuxna i barns närhet med information om sexuell utsatthet.

Då det uppdrag till MUCF som föreslås i 16.4.5 (om att skapa stöd för trygga och inkluderande samtal) även föreslås riktas till ideellt engagerade som möter unga kan det dock finnas överlappningar. Myndighetens bedömning är att delar av det stöd som föreslås i uppdrag 16.4.5 även skulle kunna fungera som stöd för vårdnadshavare och andra vuxna i barns närhet. MUCF ser därför tydliga vinster med att skriva in MUCF som samrådande myndighet i uppdraget 16.3.2.

I förslaget anges att materialet ska kunna användas av kommunernas föräldraskapsstödjare. MUCF ser även ett behov av material som kan användas av lärare och annan skolpersonal i samtal med vårdnadshavare och andra vuxna i barns närhet. MUCF föreslår därför att det i uppdraget anges att materialet, i samverkan med Skolverket, ska anpassas för att ge stöd för lärare och annan personal inom både grund- och gymnasieskolan.

Utredningen lyfter vidare att det är särskilt viktigt att nå vårdnadshavare till hbtqi-ungdomar. MUCF instämmer i detta men vill lyfta behovet av att även nå vårdnadshavare till barn och unga med olika funktionsnedsättningar, särskilt neuropsykiatriska och intellektuella funktionsnedsättningar. MUCF föreslår därför att det i uppdraget anges att materialet, i samverkan med Myndigheten för delaktighet, även ska anpassas för att ge kunskap och stöd till denna målgrupp.

16.4.1 Det uppsökande arbetet på internet bör kartläggas och utvärderas

MUCF ser positivt på förslaget men vill poängtera behovet av ett ungdomsperspektiv i genomförandet. I förslaget anges att arbetssätten bör vara inriktade på att upptäcka äldre barn som utnyttjas sexuellt samt vuxna som utsätts för övergrepp via produktion och distribution av pornografi. I denna skrivning osynliggörs unga och unga vuxna.

I förslaget anges att ansvariga myndigheter när det gäller barn bör samråda med polismyndigheten. MUCF ser gärna en liknande skrivning om att samråda med MUCF när det gäller unga och unga vuxna.

MUCF vill vidare framhålla behovet av att bredda förståelsen av vilka arenor som är aktuella i det uppsökande arbetet. Särskilt finns behov av att tydligt inkludera arenor som används av hbtqi-personer i genomförandet.

16.4.2 Socialtjänst och hälso- och sjukvård ska ha tillgång till stöd som bygger på bästa möjliga kunskap

MUCF delar utredningens bedömning om att det finns behov av mer kunskapsstöd om övergrepp och utnyttjande för yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård. Även i behovet av att anpassa de metoder som används för att upptäcka utsatthet. Då MUCF har ett pågående uppdrag som rör kunskapsstöd om sexuell utsatthet³, som riktar sig till bland andra yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård, bör dock myndigheten omnämnas som samrådande myndighet.

16.4.4 Yrkesverksamma inom skolor ska ha tillgång till kunskapsstöd utifrån bästa möjliga kunskap

MUCF är positiv till förslaget men vill lyfta behovet av att inkludera ett främjande perspektiv i uppdragsformulering och genomförande. Då MUCF har ett pågående uppdrag som rör kunskapsstöd om sexuell utsatthet⁴, som riktar sig till bland andra yrkesverksamma inom skolor, bör vidare MUCF omnämnas som samrådande myndighet.

16.4.5 Stöd för att skapa trygga och inkluderande samtal bör särskilt riktas till yrkesverksamma som möter riskgrupper

MUCF ställer sig positiv till förslaget och bedömer att myndigheten genom utbildningspaketet Rätt att veta! har goda möjligheter att nå ut med kunskap och stöd till yrkesverksamma och ideellt engagerade som möter unga. Uppdraget kan med fördel även samordnas med myndighetens pågående uppdrag om att utveckla och sprida informationsinsatser och kunskapsstöd i syfte att förebygga sexuell utsatthet bland unga hbtqi-personer⁵.

16.5.2 Ett stöd för vuxna att ta ner bilder och filmer från internet bör utvecklas

MUCF instämmer i behovet av att möjliggöra för vuxna att ta ner material från plattformar. MUCF vill särskilt lyfta vikten av att i den förstudie som föreslås tydligt

³ Regleringsbrev för 2024, S2023/03224 (delvis). Uppdrag att utveckla och sprida informationsinsatser och kunskapsstöd i syfte att förebygga att unga hbtqi-personer utnyttjas för sexuella och pornografiska ändamål, utsätts för sexuellt våld, övergrepp eller kränkningar såväl digitalt som fysiskt.

⁴ Regleringsbrev för 2024, S2023/03224 (delvis). Uppdrag att utveckla och sprida informationsinsatser och kunskapsstöd i syfte att förebygga att unga hbtqi-personer utnyttjas för sexuella och pornografiska ändamål, utsätts för sexuellt våld, övergrepp eller kränkningar såväl digitalt som fysiskt.

⁵ Ibid.

lyfta behoven hos gruppen unga vuxna i åldrarna 18-29. Detta gäller både i relation till att ta bort bilder och i relation till kunskapshöjande och stödjande insatser.

Övrig synpunkt

I förslaget lyfts materialet SEXIT som en bra och evidensbaserad metod för att upptäcka sexuell utsatthet. MUCF instämmer i detta och ser stora möjligheter i att använda metoden för att förebygga sexuell utsatthet bland både barn, unga och vuxna. MUCF vill därför framföra önskemål om att särskilda resurser avsätts för att sprida metoden regionalt och lokalt.

I detta ärende har generaldirektör Lena Nyberg beslutat. Utvecklingsledare Madeleine Söderberg har varit föredragande.

Lena Nyberg
generaldirektör

Madeleine Söderberg
utvecklingsledare